

*PŮSOBENÍ ABSINTU - KRVÁCIVOST
DOBA LEDOVÁ
ODUMÍRÁNÍ ORIENTÁLNÍ AROZVOJ EVROPSKÉ KULTURY
O VČELÁCH*

Rudolf Steiner

R. Steiner: Dobré jitro, pánové, máte nějakou otázku?

Znovu dotaz na působení absintu a na včely a vosy.

R. Steiner: Otázkou absintu, není-liž pravda, jsme se do jisté míry již zabývali (*Působení nikotinu*). Řekli jsme, že působí jako alkohol. Máme-li se jím zabývat blíže, povíme si více o jeho působení na lidské tělo.

Předně nám musí být jasné, že u lidského organismu nelze mluvit jen o jeho pevných částech, jež se na stavbě lidského těla podílejí max. z 10 až 12%. Navzdory učení současné anatomie, která lidské tělo zobrazuje tak, jako by sestávalo jen ze samých pevných částí, je toto tělo dáno z 80% tekutinami. Právě-li se pak, že vypitím vody, v níž je leccos rozpuštěno, se tato voda dostane do žaludku, odtud do střev atd., tuje to jen částečně správné. Tak si lze věc představovat, jen když vypijeme menší sklenici vody. Při pití druhé sklenice je tomu již ovšem jinak. To, co je ve vodě rozpuštěno, to je přijato tekutinami těla, aniž to prochází všemi těmi orgány podle onoho předepsaného způsobu.

To pevné v nás je vlivům okolí vystaveno nejméně. Podíváme-li se např. na naše pevné srdce, v němž probíhá pulsace, ať je větší, menší nebo jiné, zůstává ve svém celku stále stejné, udržuje stále týž tvar. Naproti tomu tekutiny, jimiž jsme vyplněni, vážení pánové, nezůstávají stále stejnými, neboť je vše možné ve světě ovlivňuje. Kdo jednou zmokl, ten ví, jak již velmi malé množství vody přijímá tvar kapky. Je to tím, že celý vesmír je vlastně kulovitý a takto také působí na každou jednotlivou kapku. Tzn., že do té míry, do jaké je člověk tekutý, působí celý vesmír i na něj. Protože novější věda již vůbec nebere zřetel na skutečnost, že je člověk vlastně sloupem tekutiny, zapomíná též, že veškerý vesmír se všemi jeho hvězdami, vykonává svůj vliv na člověka. Na toto ovlivňování člověka se prostě již zapomnělo.

Jsme-li s to uvědomit si, že je člověk tekutou hmotou, tu nám

nebude vzdálené uvědomit si, že je také vzduchem, který neustále vdechuje a vydechuje.

A právě tím, že je vzduch neustále v nás, tím jsme také lidmi. Jen tím, že je člověk takto uspořádan, je možné, aby byl duševně-duchovní bytostí, již bychom pouze z toho pevného vůbec nemohli být.

Hovořili jsme tu již o nejrůznějších otravách. Ano, vážení pánové, přijímá-li kdo příliš mnoho nějaké látky, a “příliš” může být někdy i docela nepatrné množství (je-li toho příliš pro jeho poměry), tu přijímá-li do svého těla např. příliš mnoho olova, stává se příliš tuhým a tyto pevné části se pak stanou, řekl bych, vápenatými. Dostane-li se tedy do těla docela nepatrné množství olova, neboť na otravu olovem stačí docela nepatrné množství, stane se tuhým. Pozorujeme-li, jak člověk tuhne (stárne) z otravy olovem, musíme mu v nějaké podobě podat jako lék stříbro. To ho učiní opět tekutým, to mu umožní přijímat opět zevní vlivy. Musíme zde tedy působit nějakou přiměřeně zvolenou sloučeninou stříbra. Tak má vše na člověka vliv.

Mužská a ženská přirozenost je velmi rozdílná. Ženská přirozenost má v sobě, tak říkajíc, více tekutého živlu, proto je také všem zevním vlivům přístupnější, zatímco mužská přirozenost je zevním vlivům přístupná méně, neboť klade větší váhu na to, co je v člověku pevné. Tzn., že při otravě olovem zabere u ženské přirozenosti méně stříbra, mužské přirozenosti musíme podat stříbra víc, neboť se tekutou stává obtížněji. Vidíme tedy, že u člověka je nutno brát zřetel na všechno, neboť jen tak dospějeme k jeho konečnému pochopení.

Každá substance má na člověka ohromný vliv. A to vše opět souvisí se vztahy mezi mužskou a ženskou podstatou, vyjadřujícími se v poměrech dědičnosti, jež jsou ovšem mimořádně komplikované. Jejich komplikovanost lze pozorovat např. u nemoci zvané krvácivost (hemofilie), spočívající v nedostatečné srážlivosti krve. Dostane-li se krev, uvnitř těla snadno proudící, na povrch těla, tu se zpravidla srazí a stane se tuhou, kompaktní. U lidí trpících krvácivostí vytéká krev i z docela malé rány dlouho ven. Dokonce i bez rány sama proniká kůží. Takto nemocní mohou snadno vykrváct. Trpí-li krvácivostí muž a vezme si ženu, která krvácivostí netrpí, tu mohou mít děti docela zdravé. Mají-li jen samé chlapce, pak poměry dědičnosti nevykazují nic zlého. Mají-li však děvče,

tu, ač samo netrpí krvácivostí, může mít krvácivé děti, i když se vdá za zdravého muže. Zvláštní je, že krvácivost se nepřenáší na ženské pohlaví. Dcery krvácivost nedostanou. Avšak děti těchto dcer, i když se vdají za zdravé muže, krvácivostí trpí. Tato nemoc tedy přechází ženou na potomky, aniž by jí žena sama trpěla. Z věci je zřejmé, jak komplikovaně se v těle člověka mísí vztahy v poměrech dědičnosti. Medicína bude muset být postavena na zdravý základ, aby byla s to takovým věcem čelit, aby v takovém případě mohla preventivně zasáhnout. Jak tu lze zasáhnout? Podáme-li dceři krvácivého otce lék obsahující olovo! Dáme-li jej pro jistotu i jejímu manželovi, uchráníme jejich děti před krvácivostí.

Medicína se musí stát sociální (*preventivní*), tj. takovou, aby předcházela vzniku nemocí. To ovšem při dnešních medicínských představách o člověku přirozeně nelze. Vzhledem k dědičnosti je obzvlášť důležité, aby se již během těhotenství podával nějaký lék, obsahující např. olovo proti krvácivosti. Tomu všemu ovšem nelze porozumět, nevíme-li, že to fyzicko-materiální je jen pevná složka tělesnosti člověka, tj. pouze část materiální. Přihlédneme-li k tekutému člověku, tu v jeho nitru působí mnohem jemnější substance, odedávna zvaná "éter" (éter).

Éter je všude. Je jemnější než všechny ostatní substance, dokonce jemnější než teplo. Oč méně může éter pronikat do pevných částí člověka, o to účinnější jev tom tekutém. A jako má člověk éter v tekutém, tak má také to duševní ve vzdušném. **Vlastní duševnost máme v tom, co v sobě neseme jako vzduch.** Rozumíme-li tomu, pak je nám též jasné, že to duševní každým vydechnutím ze sebe vypudíme a každým vdechnutím to do sebe zase přijímáme. Takto tím duševním vlastně spoluprožíváme celý svět.

Nejnovější věda na tyto skutečnosti nebere naprosto žádný zřetel. A tak s tím vzdušným uniká lidem také to duševní, o němž se domnívají, že ho vůbec není (*není prokázáno tzv. "pítevním nálezem"*). Jenže to duševní musí být pozorováno právě docela samo o sobě. Pak také můžeme přijít na to, jak na člověka působí taková tekutá látka, jakou je např. absint. Absint, jenž přijímáme tekutý, se v nás pojí s tím tekutým, jehož je v nás tak veliké množství. Co s tím tekutým absint udělá? Působí, že to tekuté klade odpor vzdušnému, jež se nemůže dostat do všech částí těla, což působí docela zvláštním způsobem.

Představte si např. člověka zaměstnaného v kanceláři, jenž sice po

celý den nepracuje, je to však vtipálek a náramně své kolegy baví.

Ač tím práce trpí, kolegové se cítí být pobaveni. Tak nějak se chová i vzduch, jemuž je přístup absintem uzavřen. Kolotá všude kol dokola, namísto aby do orgánů řádně vcházel a všude tělo vyplňoval. Zůstává od těla oddělen jako ten vtipálek od práce v kanceláři a způsobuje v těle pocit blaha, aniž pro něj koná užitečnou práci, aniž o tělo řádně pečuje. Ač tělo strádá, člověk se ponenáhlu cítí být spokojen jako to prasátko. U vepře je zvláštní, že se stále naplňuje vzduchem, jenž neří řádně přijímán. Proto se vepř velmi snadno stává krátkodechým.

Jako je všude v tekutém éter, tak je všude ve vzduchu duševno, jež zveme také "astrálně", neboť to má původ ve vlivu hvězd. Člověk přijímající vsudypřítomné duševno pociťuje zevně tu a tam příjemné teplo nebo ochlazení. Když má však kolotající vzduch v sobě, cítí se skrz naskrz dobře. Jenže to duševní není v lidském těle proto, aby člověku poskytovalo pouze příjemné pocity, ale proto, aby správným způsobem pracovalo na jeho orgánech. Přijetím a uzavřením toho duševního do sebe se sice můžeme cítit jak prasátka, o naše orgány však není řádně pečováno, zejména ne o ty, které nejvíce ovlivňují zdraví potomstva. A to je právě to nej závažnější, co je třeba namítat proti pití absintu.

Nyní se lze ptát: "Jak vlastně vzniká touha po opájení absintem?" Sleduj eme-li dějiny lidstva, nacházíme nectnosti, jako je pití absintu, nejčastěji u příslušníků národů na sestupném stupni vývoje, jejichž kultura je již v úpadku. Tito lidé, kteří již nejsou řádně na lidské výši a jejichž tělo se vnitřně poněkud rozpadává, přistupují k duševnímu tak, že ho jaksi nechávají vnitřně se bavit. Orientálci, Asiaté a ti všichni, co byli v dřívějších dobách ještě na vzestupu, nenáviděli takové nápoje. Nabudou-li ovšem takové nectnosti převahu, tu lidé usilují dostat do těla všechny možné substance, nakonec i kokain.

Kokain působí, že to duševní vytlačuje tělesné. Postiženému se zdá, jako by z něj vylézali hadi. Lidé tyto jedy užívají vlastně proto, že už nejsou se svým lidstvím v celkovém souladu a chtějí si tedy co nejvíce užít toho duševního. V národním úpadku hledají duševní rozkoš lidé, kteří nemají co na práci. To v celku souvisí s dějinami vývoje lidského pokolení. V této souvislosti je nanejvýš pozoruhodné, jak se lidé směrem na západ na jedné straně brání ztročením vydáváním různých zákonů proti alkoholu atd., na

druhé straně však o tyto věci všemožně usilují. Na jedné straně si chce člověk užít, na straně druhé si přeje jen nepřeje zničení národa. Stav, v němž stojí chuť proti rozumu, vytváří protirečící si zmatky. Jde tedy o to, aby lidé dali přednost rozumu.

Řekli jsme si, že to ženské se vlivům celého světa více otevírá, to mužské se těmto vlivům více uzavírá. Podléhá-li tedy absintu mužský svět, dochází k ničení těch orgánů, které mají pečovat o potomstvo v tom smyslu, aby lidé byli v sobě pevní, aby měli určitou sílu charakteru. Pítí absintu působí, že se muži stávají změkčilými a jejich potomstvo se stane rovněž změkčilým. Oddává-li se absintu to ženské, budou se rodit děti velmi náchylné ke všem možným nemocem. Vidíte, u takových věcí musíme pozorovat souvislosti s celým světem. Odkud vlastně pochází to vše, co o světě víme?

Obvykle si vůbec nevšímáme, kolik moudrosti lze nalézt v tom nejvšednějším životě. Tak např. jmenujeme jednotlivé dny v týdnu, aniž uvažujeme nad tím, proč se vlastně jmenují

Neděle	- dle Slunce = =	tak a ne jinak.
Pondělí	dle Měsíce = =	Sonntag (německy)
Úterý	dle Marsu = =	dle Montag
Středa	Merkura = =	dle Mardi (francouzský)
Čtvrtek	Jupitera = =	dle Mercredi
Pátek	Venuše - =	dle Donnerstag (něm.), Jeudi (fr.)
Sobota	Saturnu -	Freitag (něm.), Vendredi (fr.)
Saturday	(angl.)	

Jednotlivé dny v týdnu byly pojmenovány podle planet v době, kdy lidé ještě věděli jak člověk souvisí s celým světem. Z čisté nevědomosti (z neznalosti) se dnes toto vědění nazývá "vědecky" pověrou. Nuže, odkud přišlo uvedené pojmenování dnů v týdnu? Pro odpověď musíme zpět do doby před 2-3 tisíci lety pni. V Asii, v Babylónu a Asýrii byli velmi chytrí lidé, kteří uměli pozorovat vlivy hvězd. Ti pojmenovali dny v týdnu. Ostatní to pak překládali do svých jazyků.

Evropané tphdy vypadali docela zvláště. Není totiž pravda, že lidstvo kráčí stále vpřed. Čas od času se vrací zpět. Oddávat se vědění, byť je ho nesmírně mnoho, je člověku tak málo platné jako např. mnoho peněz. Ač se to může zdát zvláštní, přeje je pravdou, že bez odpovídající protiváhy

člověku mnoho peněz ani vědění neprospívá, není-li to správně využito ve prospěch lidstva, ve prospěch celého světa. Právě Asiaté zvolna nashromáždili nesmírně mnoho vědění, aniž věděli, co s ním. V té době byla Evropa z větší části pokryta ledem. Dodnes je to patrně třeba ve Švýcarsku na kamenech s rýhami od ledovce, jenž je sem přinesl z hor. Půda, po níž dnes chodíme a cítíme se na ní mimořádně dobře, byla kdysi pokryta ledovcem. A dál na sever poznáváme z jistých tvarů kamenů v Prusku a v jiných částech Německa, že tam všude byl kdysi ledovec, který přišel z dálného severu. Ještě zcela nedávno, když měli lidé zálibu pro velmi vysoká čísla, bylo tvrzeno: “Ano, zajisté, Evropa byla kdysi pokryta ledovci. Ale tomu je už dávno, to bylo před 20-30 miliony let!” To je však naprostý nesmysl. To vzniklo jen na základě výpočtů, které vám ujasním na následujícím.

Pozorujeme např. srdce nějakého člověka. Po roce se nám jeví být křehčí a po dvou letech ještě křehčí. Lze tedy vypočítat, o kolik se stane křehčím v příštích letech, např. za 100 let, nebo jak křehké bylo před 100 lety. Jenže, pánové, ten člověk tu před 100 lety ještě nebyl a za 100 let tu již nebude!? Z toho, jak Evropa vypadala před 30 lety, se obdobně vypočítalo, kdy byla doba ledová. Takto ovšem počítat nelze a my musíme mít takovou vědu, která je s to člověku na Zemi ukázat také to, že tu za 100 let jako fyzická bytost již nebude. Vědcům, kteří mají rozum, je již dnes jasné, že tomu není zase tak dávno, kdy zde bylo vše pokryto ledovci. Stačí se vrátit jen o nějakých 4-5 tisíc let. Zvolna, jak ledovec ustupoval, přicházeli sem také lidé z krajin, v nichž ovšem nebylo tak chladno jako v Evropě. Tím však, že sem přišli krátce nato, co byly tyto končiny pokryty ledem, byli chráněni před určitou rozkoší z moudrosti, k níž by jinak v Asii museli poněáhlu dospět.

V době, kdy se v Asii rozvinula teplá kultura, a v Evropě byla doba ledová, událo se ve vesmíru něco, co Evropu natolik ovlivnilo, že mohla vyvinout novou kulturu, lepší, schopnou činů, kulturu, jaká se v Asii vyvinout nemohla. Tak s vlivy vesmíru souvisí celé kultury.

A dále - nalijeme-li do sklenice vodu a přidáme sůl, můžeme mít zato, že máme mořskou vodu. Tak jednoduché to však přece jen není. Pozorujeme-li např. Atlantický oceán z jeho nitra (kreslí se hladina), pak tu není jen slaná voda, ale ještě mnoho jiného. Jakmile přijde léto, počne se v

tomto moři dít cosi, co lze přirovnat k obrovské sněhové vánici. V nitru tohoto moře, dostatečně nahoře, žije ve vodě nesmírně mnoho nepatrných zvířátek s nepatrnými vápennými skořápkami (Foraminiferae). V určité roční době, kdy již nemohou žít, odumírají a miliony skořápek klesají dolů ke dnu. Tak v oceánu rok co rok sněží vápenný sníh. Na mořském dně se pak substance skořápek změní v červenou hlínu, která tvoří mořské dno. Tato nepatrná zvířátka, jež mají svůj život z celého vesmíru, tvoří nyní mořské dno.

My ovšem nežijeme v moři, ale na dně vzdušného oceánu. A když v zimě sněží, je v tom též cosi, co sem dolů přichází shora, co naši půdu činí takovou, jaká je. Kdyby pořádně nenasněžilo, nemohly by rostliny řádně růst, neboť půda se tvoří z toho, co je dolů sneseno sněhem. Vážení pánové, ty správné vlivy nepřijímají pevné, či tekuté části našeho těla, ale pouze ty vzdušné. To správné přijímáme dýcháním, právě když v zimě sněží. Přijímáme to, co nám sesílá hvězdný svět, a správným způsobem to přetváříme. K tomu však je nutné, aby duše správným způsobem pracovala na našich orgánech, jež jinak na Zemi zakrní. Naplníme-li však naše tělo absintem, uzavíráme se hvězdnému světu natolik, že z něj již žádné vlivy nepřijímáme. Následkem toho své tělo ničíme, neboť ho vystavujeme pouze vlivu Země. Ve staré Asii byli lidé nesmírně chytrí a měli v sobě mnoho duševního. Zvolna však došlo k tomu, že jejich duševno zatoužilo po onom vnitřním vtípákoví a chtělo pocítovat jen rozkoš z vědění. Tehdy někteří přitáhli sem do chladných končin Evropy, která byla ještě nedávno pokryta ledem, aby si odvykli vnitřní rozkoš a otužili svá těla. Tak se k východní kultuře připojila kultura západní tím, že Země kdysi pořádně vychladla, aby lidé, kteří sem přijdou, mohli zesílit svá těla.

A právě v tom tkví také úpadek římské říše v oněch prvních dobách šíření křesťanství. Ano, vážení pánové, kdyby se křesťanství šířilo pouze mezi Římany, tu by z toho bylo něco moc pěkného. Římané byli tehdy tak změkčilí, proniknutí zbytky orientální asijské kultury, že nemohli nic dělat. Přišli však lidé ze severních končin pokrytých ledem, lidé s pevnějšími těly, převzali duchovní život a Římané dospěli k zániku.

Dějiny tyto události líčí jako “stěhování národů”, jako zánik Římanů v následku příchodu Germánů a jak z toho vznikali dnešní lidé. Němci, Francouzi či Angličané jsou v základě vzato Germáni. Francouzi mají

přimíšeno jen něco víc římanství než Němci.

Toto obnovení civilizace spočívá v příchodu lidí z oněch krajin, kde lze přijímat vlivy celého vesmíru, zatímco jinde lze žít jen s moudrostí Země. Zde vidíte, jak se všim tím, co se v dějinách odehrává, souvisí lidská přirozenost. Pohleďte nyní, jak dlouho a jak silný vliv si římanství ještě zachovalo tím, že až do 17. století se na univerzitách přednášelo latinsky. Ač z toho vzešla prazvláštní latina, přece se lidé odhodlávali jen zvolna k přednášení v mateřském jazyce. V latině se cítili lépe. Tak se udržovalo to upadající až do dob, kdy v německých krajích platilo za vznešené klábosit po francouzku. To nemělo jiný důvod než ten, že lidé stále ještě chtěli pociťovat římanství alespoň v řeči.

A je tomu již tak, že to, co se tu uchovávalo v řeči, mělo své pokračování také v souvisejících nectnostech, jež počaly u Římanů touhou po pociťování rozkoše v nitru své tělesnosti. Touha užívat duševna nikoliv k tvoření a formování těla, ale k rozkošnictví v těle, se vyskytuje dodnes ve sklonech k užívání alkoholu, absintu, kokainu atp. To vše vytváří slabé pokolení, jež oddávající se těmto nectnostem směřuje ke svému zániku. Zde můžeme tvořit mnoho sociálních reforem, z nichž ovšem nemůže nic vzejít, nepřistoupí-li k nim správné pochopení věci. *

A správné pochopení není možné, jestliže pouhý materialismus současné vědy i náboženství nenahradíme chápáním také toho duchovního. Jen tak lze proniknout do mnohého z toho, co je nám zevně jasné, co je však možné prohlédnout jen správným pochopením právě toho duchovního...

Ten pán, co svou otázkou poukázal na rozdíl mezi životem včel a vos, je jistě znalec. Život vos jsem nedávno popsal. Ač je tu mnohé podobné, přece včely žijí docela zvláštním a pozoruhodným způsobem. V čem to spočívá? Podívejte, něco takového vůbec nelze vysvětlit, nemáme-li možnost zírat do duchovna. Ač je život v úle zařízen mimořádně moudře, přece nelze říci, že by včely měly vědění, jako mají lidé. Protože včely skutečně nemají mozkové ústrojí jako člověk, nemohou všeobecný světový rozum vlévat do svého těla tímž způsobem jako on. Vlivy světového okolí však působí na úl mimořádně silně. A budeme moci správně přijít na to, jaký je vlastně život

** Orientální změkčilost se i dnes projevuje různě, vždy má však téhož společného*

jmenovatele, tj. odmítání "chladného rozumu", proti němuž je stavěna tzv. "vřelost lásky". Tito údajně "milující" ve skutečnosti "nenávidí", a to právě odmítaný rozum, jenž je v duševním mikrokosmu tímtéž co makrokosmos sesílá na Zem v podobě sněhové vločky.*

včel, přihlédneme-li k tomu všemu, co se nachází v okolí Země, co má právě na něco takového, jako jsou včely, nesmíme silný vliv.

Život včelího úlu spočívá na mnohem větší spolupráci, než je tomu u vos či mravenců, Ve včelím životě je mimořádně potlačeno to, co se u ostatních zvířat projevuje v pohlavním životě. Rozplozování je u včel zabezpečováno jen několika vybranými ženskými jedinci, tzv. "včelími královnami". Ostatní včely mají pohlavní život více či méně potlačen,

V pohlavním životě se nachází to, co je životem lásky, zprvu ovšem duševním. Jsou-li příslušné tělesné orgány zpracovány právě tímto duševněm, stávají se projevem a výrazem života lásky. Je-li pak u včel život lásky potlačen, neboť je omezen jen na královnu, pohlavní síly se promění ve všechno to snažení v úlu. Proto staří moudří znalci všechnu tu podivuhodnou činnost včelího úlu odvozovali ze života lásky, ze života, který uváděli v souvislost s planetou Venuší. Zatímco vosy či mravenci se vlivu planety Venuše vymykají, včely jsou tomuto vlivu plně oddány. Včely vyvíjejí život lásky v celém úle, a proto je tento život velmi moudrý. Popsal jsem vám různé druhy nevědomé moudrosti v různých způsobech oplodnění zárodků potomstva. Tuto nevědomou moudrost vyvíjejí včely ve své zevní práci. Celý úl je proniknut životem lásky, v úle je to, co člověk prožívá, když jeho srdce vyvíjí lásku. Jednotlivé včely jako by se vyžití své vlastní lásky zřikaly, aby ji mohly vyvíjet v celém úle. Zkrátka, životu včel můžeme porozumět jen tehdy, prohlédneme-li, jak včela žije v jakémsi ovzduší zcela proniknutém láskou. Včele vlastně nejvíce prospívá žít z toho, co je i u rostlin zcela proniknuto životem lásky. Potravu, kterou přetváří v med, saje včela z těch částí rostlin, které žijí vnitřním životem lásky. Včela tedy určitým způsobem vynáší život lásky z květin a vnáší ho do svého úlu. Lze říci, že život včel musíme studovat duševním způsobem. Tohoto způsobu je při studiu mravenců či vos zapotřebí méně, neboť je zde u jedinců více pohlavního života, čímž se život tomu duševnímu poněkud

uzavírá. 3

S výjimkou královny je tedy včela bytostí, jež jako by si řekla: "Jako jedinec si chci odříci pohlavní život, abych se učinila nositelem života lásky". Včely pak skutečně vnesly do úlu to, co žije v květinách. To je celé tajemství úlu. A klíčí život svěží lásky, šířící se v květinách, je také v medu. Dál již můžete studovat sami, když budete jíst med.

Co způsobuje med? Nu, vážení pánové, absint se s tekutým člověkem slučuje tak, že vypuzuje vzduch i s duševnem, přičemž člověk pocítuje rozkoš. Naproti tomu med nám dá pocítit rozkoš nanejvýš na jazyku. Avšak právě v okamžiku, kdy jíme med, podporujeme v člověku tu správnou souvislost mezi tekutým a vzdušným. **Nic není pro člověka lepší, než když přidává do svých jídel ve správné míře trochu medu.** 4 Včely vlastně pečují o to, aby se člověk naučil svým duševnem pracovat na svých orgánech. Skrze med vrací úl člověku jaksi nazpět to, co potřebuje obnovit na pracovitosti své duše ve svém těle. Pije-li člověk absint, chce svou duši vychutnávat. Přidá-li do svých pokrmů med, chce své duševno připravit tak, aby na těle správně pracovalo a dýchalo.

Včelaření je činnost nesmírně podporující kulturu, neboť činí člověka silným. Pití absintu vede lidské pokolení k pomalému vymření. Pomyslíme-li však na to, že ze světa hvězd přinášejí největší vliv včely, tu také vidíme, že se do člověka může dostat to správné oklikou skrze včelu. Vše, co žije a pracuje, je-li to správným způsobem kombinováno, působí správným způsobem i ve svém celku. 5 Díváme-li se na úl, musíme si v povznesené náladě říci: "Oklikou přes úl vchází celý vesmír do člověka a utváří lidi zdatné."

Jinak, opijíme-li se absintem, stáváme se lidmi neschopnými. Tak

3 *Tím budiž vysvětlen také smysl tzv. "kněžského celibátu".*

4 *V přednáškách, týkajících se mj. správné životosprávy, klade R. Steiner důraz na proslulé "mléka a strdí". Mléko mladým, strdí (med) starým! Mléko správné poměry rozvíjí, med je udržuje. U rostoucích dětí je třeba dát přednost rozvoji před údržbou, u dospělých naopak. Proto není med vhodný pro děti a mléko pro dospělé, u nichž může podporovat jen zhoubné bujení. V minulosti se uložením do medu konzervovalo. Tak byly zaslány Karlu IV. např. štěpy švestek.*

5 *Ne náhodou má včelí plást onu šestiúhelníkovou formu, do níž přesně zapadá šestiúhelníkový tvar sněhové vločky. Jako je mužský princip tvaru "vnější" (tj. tvor) a ženský princip formy "vnitřní" (tj. o-tvor), tak na člověka působí konzervačně tvar sněhové vločky zevně a med z Venušiny formy včelího plástu vnitřně.*

přicházíme k tomu, že děláme vědu o člověku vědou o světě.